

**SENAT
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
VII KADENCJA**

Warszawa, dnia 20 listopada 2008 r.

Druk nr 370

**KOMISJA
USTAWODAWCZA**

**Pan
Bogdan BORUSEWICZ
MARSZAŁEK SENATU
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Na podstawie art. 85a ust. 3 pkt 1 Regulaminu Senatu Komisja Ustawodawcza wnosi o podjęcie postępowania w sprawie inicjatywy ustawodawczej dotyczącej projektu ustawy

o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego.

Do reprezentowania Komisji w dalszych pracach nad tym projektem ustawy upoważniony jest senator Krzysztof Kwiatkowski.

W załączeniu przekazuję projekt ustawy wraz z uzasadnieniem.

Przewodniczący Komisji
Ustawodawczej
(-) Krzysztof Kwiatkowski

USTAWA

z dnia

o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego

Art. 1.

W ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.¹⁾) w art. 263 § 3 otrzymuje brzmienie:

"§ 3. Łączny okres stosowania tymczasowego aresztowania do chwili wydania pierwszego wyroku przez sąd pierwszej instancji nie może przekroczyć 2 lat; do okresu stosowania tymczasowego aresztowania wlicza się okres równoczesnego odbywania przez tymczasowo aresztowanego kary pozbawienia wolności w innej sprawie."

Art. 2.

Ustawa wchodzi w życie po upływie 30 dni od dnia ogłoszenia.

¹⁾ Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 1999 r. Nr 83, poz. 931, z 2000 r. Nr 50, poz. 580, Nr 62, poz. 717, Nr 73, poz. 852 i Nr 93, poz. 1027, z 2001 r. Nr 98, poz. 1071 i Nr 106, poz. 1149, z 2002 r. Nr 74, poz. 676, z 2003 r. Nr 17, poz. 155, Nr 111, poz. 1061 i Nr 130, poz. 1188, z 2004 r. Nr 51, poz. 514, Nr 69, poz. 626, Nr 93, poz. 889, Nr 240, poz. 2405 i Nr 264, poz. 2641, z 2005 r. Nr 10, poz. 70, Nr 48, poz. 461, Nr 77, poz. 680, Nr 96, poz. 821, Nr 141, poz. 1181, Nr 143, poz. 1203, Nr 163, poz. 1363, Nr 169, poz. 1416 i Nr 178, poz. 1479, z 2006 r. Nr 15, poz. 118, Nr 66, poz. 467, Nr 95, poz. 659, Nr 104, poz. 708 i 711, Nr 141, poz. 1009 i 1013, Nr 167, poz. 1192 i Nr 226, poz. 1647 i 1648, z 2007 r. Nr 20, poz. 116, Nr 64, poz. 432, Nr 80, poz. 539, Nr 89, poz. 589, Nr 99, poz. 664, Nr 112, poz. 766, Nr 123, poz. 849 i 128, poz. 903 oraz z 2008 r. Nr 100, poz. 648 i Nr 107, poz. 686.

UZASADNIENIE

1. Ustawa wykonująca wyrok Trybunału Konstytucyjnego

Projektowana ustawa stanowi wykonanie obowiązku dostosowania systemu prawa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 czerwca 2008 r. (sygn. akt SK 17/07), stwierdzającego niezgodność przepisu art. 263 § 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.) z Konstytucją.

Zgodnie z art. 190 ust. 1 Konstytucji, orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego mają moc powszechnie obowiązującą i są ostateczne.

Sentencja orzeczenia opublikowana została w Dz. U. z 2008 r., Nr 107, poz. 686 (dzień publikacji wyroku – 23 czerwca 2008 r.). Pełny tekst orzeczenia wraz z uzasadnieniem zamieszczony został w OTK Z.U. z 2008 r., Nr 5A, poz. 78.

2. Przedmiot i istota rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego

2.1. Trybunał Konstytucyjny orzekł o niezgodności z Konstytucją art. 263 § 3 ustawy – Kodeks postępowania karnego (dalej także jako: k.p.k.) w zakresie, w jakim do dwuletniego okresu maksymalnego stosowania tymczasowego aresztowania do chwili wydania pierwszego wyroku przez sąd pierwszej instancji nie wlicza okresów, w których tymczasowo aresztowany odbywa równocześnie karę pozbawienia wolności orzeczoną w innej sprawie, dopuszczając do przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania na okres ponad dwóch lat przez sąd pierwszej instancji na zasadach ogólnych.

2.2. Zakwestionowany przepis reguluje kwestię stosowania środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania. Określony w nim okres dwuletni jest maksymalnym okresem, przez jaki tymczasowe aresztowanie może być stosowane przed wydaniem przez sąd pierwszej instancji pierwszego merytorycznego orzeczenia. Jest to przy tym okres łączny, tj. przewidziany tak dla postępowania przygotowawczego (którego to ponadto dotyczy art. 263 § 1 i § 2 k.p.k.), jak i dla stadium jurysdykcyjnego. Jak zauważył Trybunał, okres ten ma w istocie charakter względny, albowiem stosownie do art. 263 § 4 i § 4a k.p.k. sąd apelacyjny

może postanowić o jego przedłużeniu na czas oznaczony, pod warunkiem wszakże wystąpienia jednej z enumeratywnie wymienionych okoliczności.

Ratio legis art. 263 § 3 k.p.k. sprowadza się do ograniczenia możliwości przedłużania pozbawienia wolności na podstawie decyzji o stosowaniu tymczasowego aresztowania, czyli – innymi słowy – skrócenia czasu faktycznego pozbawienia wolności bez wyroku skazującego. Ta funkcja gwarancyjna realizowana jest w typowym układzie procesowym, gdzie wydanie postanowienia w przedmiocie stosowania tymczasowego aresztowania skutkuje pozbawieniem wolności. Natomiast w szczególnej sytuacji, gdy równolegle z tymczasowym aresztowaniem w stosunku do tej samej osoby wykonywana jest kara pozbawienia wolności orzeczona w innej sprawie, zastosowanie znajduje norma kolizyjna, wypracowana w praktyce orzecniczej. Zgodnie z powszechnie przyjętą wykładnią, przy obliczaniu okresu, do którego odnosi się postanowienie art. 263 § 3 k.p.k., nie uwzględnia się czasu, kiedy podejrzany lub oskarżony pozbawiony był wolności na mocy orzeczenia skazującego albo przesądzającego o zaliczeniu na poczet tymczasowego aresztowania, wydanych w innych sprawach. Zatem, w przypadku gdy łączny okres pozbawienia wolności na podstawie decyzji o stosowaniu tymczasowego aresztowania nie przekroczył terminów wskazanych w art. 263 § 1-3 k.p.k., ewentualne dalsze stosowanie (utrzymywanie) tego środka zapobiegawczego następuje na zasadach ogólnych, a nie w trybie art. 263 § 2 lub 4 k.p.k.; zostaje więc generalnie wyłączone stosowanie reguł ustalonych w tych przepisach.

Tymczasem dla statusu osoby pozbawionej wolności fakt stosowania tymczasowego aresztu (niezależnie od wykonywanej równocześnie kary pozbawienia wolności) nie pozostaje bez znaczenia. Zagadnienie to uregulowane zostało w art. 223a ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557, z późn. zm., dalej: k.k.w.). W myśl § 1 tego artykułu, tymczasowo aresztowany, wobec którego wykonywana jest kara pozbawienia wolności w innej sprawie, korzysta z uprawnień takich jak skazany, z wyjątkiem: widzeń, korespondencji, korzystania z aparatów telefonicznych, tudzież innych środków łączności przewodowej lub bezprzewodowej, posiadania przedmiotów w celi, korzystania ze świadczeń zdrowotnych, powiadamiania organu dysponującego o zakwalifikowaniu do tymczasowo aresztowanych stwarzających poważne zagrożenie społeczne bądź poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego oraz o pozostaniu na leczeniu w zakładzie karnym po zwolnieniu, w zakresie udzielania zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego na czas do 5 dni (art. 141a k.k.w.), a nadto – w razie konieczności zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania karnego – może być poddany również innym ograniczeniom, ustanowionym dla realizacji celów tymczasowego aresztowania. Podejrzany (oskarżony) nie korzysta wówczas także z przepustek i nagród umożliwiających opuszczenie zakładu karnego oraz nie może mu

zostać udzielone zezwolenie na opuszczenie zakładu karnego celem podjęcia niezbędnych działań dla zabezpieczenia sobie po zwolnieniu odpowiednich warunków zamieszkania oraz pracy (art. 223a § 2 k.k.w.).

Skoro zatem w klasycznym układzie procesowym prawa tymczasowo aresztowanego są znacznie ograniczone w porównaniu ze skazanym na karę pozbawienia wolności (Rozdział XV k.k.w.), to stosowanie obostrzeń, o których mowa w art. 223a k.k.w., względem osoby, która jest tymczasowo aresztowana, a zarazem odbywa karę pozbawienia wolności, musi być uznane za ingerencję w jej wolność osobistą. „Istotę tymczasowego aresztowania stanowią bowiem w takiej sytuacji owe dodatkowe dolegliwości wynikające z reżimu tymczasowego aresztowania. Dla osoby objętej tak dotkliwym reżimem zasadnicze znaczenie mają wobec tego gwarancje, że zasady jego stosowania, a przede wszystkim czas trwania, podlegać będą okresowej kontroli właściwego sądu.”

2.4. Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego, wolność osobista należy do najważniejszych praw człowieka, warunkujących możliwość korzystania z innych praw i wolności wyrażonych w przepisach konstytucyjnych i ustawowych. Jednocześnie tymczasowe aresztowanie jest jedną z najdalej idących, aczkolwiek prawnie dopuszczalnych, ingerencji w tę wolność, gdyż *de facto* całkowicie ją znosi. W konsekwencji przedmiotowy środek zapobiegawczy – bez względu na to, czy stosowany w klasycznej sytuacji procesowej, czy też w zbiegu z wykonywaniem kary pozbawienia wolności w innej sprawie – podlega ocenie pod kątem zachowania standardów wyznaczonych przez art. 41 ust. 1 Konstytucji, który to każdemu zapewnia nietykalność i wolność osobistą oraz zastrzega, że pozbawienie lub ograniczenie wolności może nastąpić tylko w oparciu o normy prawne rangi ustawowej.

Oprócz tego istotne gwarancje w tym zakresie zawiera art. 31 ust. 1 Konstytucji, którego dyspozycję wzmacnia z kolei zasada państwa prawnego, mająca swe źródło w art. 2 Konstytucji. Z tej ostatniej zasady wynika zaś nade wszystko nakaz przestrzegania przez ustawodawcę zasad poprawnej legislacji. „Nakaz ten jest funkcjonalnie związany z zasadami pewności i bezpieczeństwa prawnego oraz ochrony zaufania do państwa i prawa. Zasady te nakazują, aby przepisy prawa były formułowane w sposób precyzyjny i jasny oraz poprawny pod względem językowym. W szczególności ustawodawca ma obowiązek tworzenia przepisów niebudzących wśród ich adresatów wątpliwości co do treści nakładanych na nich obowiązków i przyznawanych praw.”

W opinii Trybunału, zasady poprawnej legislacji pełnią doniosłą rolę zwłaszcza w sferze wolności oraz praw człowieka i obywatela, a w tym głównie w dziedzinie prawa karnego. Surowsze kryteria oceny przepisów dotyczących praw i wolności, a więc m.in. zasad

ich ograniczania, uzasadnione są negatywnymi konsekwencjami, jakie niejasność, brak precyzji czy niepełność tych regulacji mogą spowodować dla ich adresatów; uchybienia tego typu stwarzają dla organów stosujących prawo nazbyt dużą swobodę jego interpretacji.

Z tego punktu widzenia art. 263 § 3 k.p.k., jako przepis niejasny, który doprowadził do utrwalenia się w praktyce wykładni rozstrzygającej, że okres tymczasowego aresztowania, biegnący równolegle z wykonywaniem kary pozbawienia wolności, pomija się przy obliczaniu dwuletniego okresu maksymalnego stosowania tegoż środka zapobiegawczego do momentu wydania pierwszego wyroku przez sąd pierwszej instancji, nie odpowiada wymogom sformułowanym w art. 41 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji.

2.5. Według Trybunału Konstytucyjnego, charakterystyka prawa do sądu w ujęciu konstytucyjnym zawiera elementy zarówno ustrojowe, jak i proceduralne. Wspomniane wymagania ustrojowe określa art. 45 ust. 1 Konstytucji, wskazując na sąd jako jedyny organ powołany do rozpoznania sprawy. Konstytucja wymaga przy tym, by był to sąd właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły. „Prawo do rozpoznania sprawy przez sąd znaczy m.in., że kompetencje sądów winny być tak ukształtowane, by zawsze jakiś sąd był właściwy do rozpatrzenia sprawy dotyczącej wolności i praw jednostki. [...] Prawo do sądu właściwego ma być gwarancją prawidłowego rozpoznania sprawy i sprawiedliwego rozstrzygnięcia. Dlatego sądowa kontrola danej kategorii spraw powinna zostać powierzona sądowi, który jest najlepiej przygotowany do jej rozpoznania – czy to z uwagi na swą specjalizację, czy też miejsce w strukturze sądownictwa. Innymi słowy, sama Konstytucja wyznacza w dużej mierze zakres przedmiotowy prawa do sądu właściwego. Konstytucja nakazuje ukształtować właściwość poszczególnych sądów tak, by rodzaj rozpatrywanych przez nie spraw był adekwatny do stosowanej procedury.”

Trybunał przypomniał w tym kontekście, że to ustawodawca w art. 263 § 4 i § 4a k.p.k. przesądził, iż sądem właściwym do przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania na okres przekraczający termin dwóch lat będzie sąd apelacyjny. Bezsparnie takie właśnie rozwiązanie koresponduje z wyjątkowym charakterem podejmowanej decyzji. Co więcej: powierzenie sądowi apelacyjnemu orzekania w kwestii przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania ponad okres dwuletni, a także obwarowanie możliwości podjęcia przedmiotowego rozstrzygnięcia stwierdzeniem zaistnienia jednej z enumeratywnie wymienionych przesłanek, zapewnia nie tylko kontrolę zasadności dalszego stosowania tego środka, ale również kontrolę prawidłowości dotychczasowego postępowania, w związku z którym konieczne jest tak znaczne przedłużenie stosowania tymczasowego aresztowania. Płyne stąd wniosek, że w wypadku gdy o przedłużeniu tymczasowego aresztu poza granicę ustaloną w art. 236 § 3 k.p.k. decyduje sąd

pierwszej instancji na zasadach ogólnych, podejrzany (oskarżony) zostaje pozbawiony gwarancji procesowych, zapewniających kontrolę sądu właściwego nad zasadnością oraz prawidłowością dalszego utrzymywania wobec niego omawianego środka zapobiegawczego. „Jednocześnie dochodzi do naruszenia tych gwarancji procesowych wymiaru sprawiedliwości, których zadaniem jest zapewnienie skuteczności ścigania karnego w celu prawidłowej realizacji prawa karnego materialnego. Brak kontroli instancyjnej może bowiem zarówno na etapie postępowania przygotowawczego, jak i sądowego, demobilizować organy ścigania i sąd w dążeniu do rozstrzygnięcia sprawy bez zbędnej zwłoki.”

W świetle powyższego norma kolizyjna wyinterpretowana z art. 263 § 3 k.p.k. narusza także prawo do właściwego sądu, wywodzone z art. 45 ust. 1 Konstytucji.

2.6. Wyrok wywołuje skutki prawne z dniem publikacji, tzn. z dniem 23 czerwca 2008 r. Trybunał Konstytucyjny nie zdecydował się na odsunięcie w czasie terminu utraty mocy obowiązującej zakwestionowanego unormowania.

2.7. Technika orzecznicza zastosowana w tym przypadku (tzw. wyrok zakresowy) spowodowała, że z systemu prawnego wyeliminowana została norma prawna wywodzona z zaskarżonego art. 263 § 3 k.p.k. (w brzmieniu określonym w sentencji wyroku), natomiast w treści ustawy pozostał sam przepis (jednostka redakcyjna tekstu), będący podstawą rekonstrukcji tejże normy. Artykuł 263 § 3 k.p.k. obowiązuje zatem nadal, jednakże wyłącznie w takim zakresie, w jakim Trybunał nie dopatrzył jego niekonstytucyjności.

Jak podkreślone zostało w uzasadnieniu wyroku z dnia 10 czerwca 2008 r., art. 263 § 3 k.p.k. zdradzał „[...] mankamenty legislacyjne, niedopuszczalne z punktu widzenia konstytucyjnych zasad dotyczących ograniczania wolności osobistej. W przepisach nie został sprecyzowany skutek zbiegu tymczasowego aresztowania z karą pozbawienia wolności, w szczególności w odniesieniu do sposobu obliczania okresu tymczasowego aresztowania. Wobec braku wypowiedzi ustawodawcy stała się możliwa taka wykładnia, jaka aktualnie obowiązuje w orzecznictwie sądowym. Trybunał nie orzekł więc o tym, co w przepisach jest uregulowane, ale o treści normatywnej, której brakuje [...]. Wyrok bezpośrednio wywołuje skutek w postaci zmiany stanu prawnego przez derogację niekonstytucyjnej normy.”

Zatem, od chwili ogłoszenia wyroku Trybunału Konstytucyjnego w Dzienniku Ustaw, sądy obowiązane są stosować zaskarżony art. 263 § 3 k.p.k. w sposób zgodny z Konstytucją. Niemniej dla osiągnięcia jasności i jednoznaczności prawa pożądanym jest dokonanie przez ustawodawcę stosownej zmiany w obowiązujących przepisach procedury karnej. Podjęcie inicjatywy ustawodawczej w tym zakresie zarekomendował także sam Trybunał.

3. Cele i zakres projektowanej ustawy

Mając na uwadze konieczność wykonania wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 czerwca 2008 r., kierując się brzmieniem sentencji wyroku oraz motywami jego uzasadnienia, proponuje się, aby nowelizacja Kodeksu postępowania karnego polegała na doprecyzowaniu sposobu obliczania okresu tymczasowego aresztowania do chwili wydania pierwszego wyroku przez sąd pierwszej instancji. Służyć temu ma dodanie w art. 263 § 3 k.p.k. postanowienia przesądzającego wprost, iż przy obliczaniu okresu, o którym mowa w tym przepisie, należy uwzględniać także czas równoczesnego odbywania przez tymczasowo aresztowanego kary pozbawienia wolności orzeczonej w innej sprawie.

4. Skutki finansowe wykonania projektowanej ustawy

Ustawa nie powoduje skutków finansowych dla budżetu państwa.

5. Oświadczenie o zgodności z prawem Unii Europejskiej

Projektowana ustawa jest zgodna z prawem Unii Europejskiej.

Tłoczono z polecenia Marszałka Senatu
